

Oponentský posudek na doktorskou práci Mgr. Michala Šimůnka:

Zdraví, dědičnost, rasa. Obory tzv. dědičné a rasové hygieny, tzv. rasové biologie a tzv. biologie lidu na Německé Univerzitě Karlově v akademických a politických kontextech (1939-1945), PŘF UK, Praha 2006

Předložená práce je již na první pohled úctyhodné dvousvazkové dílo (I. 400 stran textu, II. obrazová příloha). Věda (v tomto případě lékařské a biologické disciplíny) a zdravotnictví v politickém kontextu je vysoce aktuálním tématem jak v diskursu historického bádání o soudobých dějinách, tak v době „razantního nástupu“ (M. Šimůnek) praktické aplikace biotechnologií vycházejících z molekulární genetiky přelomu 20. a 21. století předmětem až vzrušených diskusí vědců, zdravotníků, politiků, právníků, filozofů i širší veřejnosti o tom, kam až je možné v aplikaci poznatků biomedicínských věd z etického hlediska zajít. Diskuse o principech a normách „nové“ eugeniky tak vyvolávají mnohdy silně negativní konotace se starou „eugenikou“, v minulosti dovedenou v nacionálněsocialistickém Německu daleko za hranice představitelného a morálně přijatelného praktického využití. Z tohoto důvodu je důkladné zpracování tématu mimořádně potřebné i v českém kontextu.

Téma zneužití vědy pro politické cíle (v tomto případě nacisty) není pochopitelně v evropské historiografii nové, po celé poválečné období ovšem procházelo různými fázemi, včetně politických konotací tohoto bádání (blíže v úvodu oponované práce). V české historiografii však jde po několika málo sondážních příspěvcích o první takto rozsáhlé dílo na dané téma. Cílem práce je „popis a analýza komplexu nacistickým režimem nově protežovaných oborů tzv. .... dědičné a rasové hygieny a dalších s ní úzce souvisejících... na někdejší Německé Karlově univerzitě v Praze v období okupace... v letech 1939 v kontextu nacistické okupační politiky v tehdejším protektorátu...“ (M. Šimůnek, s. 17, zvýraznil oponent). Tento kontext, jak vyplývá z následujících téměř 300 stránek (dalších 100 stránek připadá na seznam literatury a přílohy), je skutečně velmi široký a do hloubky prozkoumaný. Souhrnně řečeno, jde dle mého soudu o něco více než jen „první pramenně podložený přehled snah o prosazení německé verze dědičné a rasové hygieny ve sféře biomedicínských věd, respektive jejich nacistické ideologizace... včetně nastínění důsledků...“ (M. Š., s. 17, zvýraznil P. S.), mimo jiné o velmi významnou část případné syntézy „o německé okupační zdravotní, rasové, populační a národnostní politice v protektorátu...“ (M. Š., tamtéž).

Analýza takto široce vymezené problematiky je autorem rozvíjena ve čtyřech rovinách: 1. teoretická východiska německého rasově hygienického hnutí ve druhé polovině 19. a první polovině 20. století, 2. přechod od „teorie k praxi“ (od rasových teorií přes rasové zákony k fyzické likvidaci „rasově méněcenných“ jedinců a skupin, od teorií dědičného

zdraví k „eutanázii“ „života nehodného žití“ atd.), 3. úloha a podíl institucí nacistické rasově hygienické „infrastruktury“, 4. prosopografie vědecké komunity podílející se na rasově biologických a hygienických výzkumech a jejich aplikaci, včetně provázanosti s exponenty nacistické politiky a administrativy, jak v rámci tzv. třetí říše, tak speciálně protektorátu.

Práce je rozdělena (kromě úvodu, závěru, anglického souhrnu, seznamu pramenů a příloh) do pěti nestejně dlouhých částí, kromě V. části (epilogu) členěných vždy do tří podkapitol. Nejobsáhlejší je kapitola první nazvaná Mezi vědou, ideologií a politikou (s. 25-167), svou délkou odpovídá čtyřem následujícím kapitolám (včetně epilogu). Ačkoliv právě první kapitola je z celé práce nejpropracovanější a nejsouvislejší, na druhou stranu se v ní nejznatelněji projevuje jediná viditelnější slabina celé práce, na kterou je nutné upozornit. Ačkoliv sama kapitola je výborně strukturována, vyargumentována, kontextualizována, metodicky zvládnuta, pramenně doložena, obratně formulována atd. atd., je přece jen trochu obtížné se v ní orientovat na základě pouhých tří nadpisů podkapitol, navíc velmi obecně formulovaných (Formování a institucionalizace, Expanze, „Praxe“ a „teorie“). Přehlednosti této části by rozhodně prospělo větší množství mezititulků, ze kterých by vyplývalo, že pojednává mj. o definici rasové hygieny a souvisejících oborů, jejich vývoji v Německu před rokem 1933 a po něm, základních institucích těchto oborů v Německu, rasovém zákonodárství, reformách zdravotnictví, kritice rasové politiky Německa v zahraničí nebo eugenice v meziválečné ČSR (kap. I/1). Pod málo(nebo mnoho?)říkajícím názvem Expanze se pak skrývá jak expanzivní nacistická politika proti ČSR, tak přestavba zdravotnictví v protektorátu, radikalizace národnostní politiky na okupovaných územích, selekční programy i germanizační strategie v protektorátu (kap. I/2). Pod titulkem „Praxe“ a „teorie“ jsou pak zpracována nejzávažnější témata spojení vědy a politiky v období třetí říše a protektorátu, zejména „eutanázie“ v Německu a posléze v českých zemích, obor rasová hygiena na německé lékařské fakultě v Praze reprezentovaný příslušným ústavem prof. Thumse a jejich podíl na zdravotní, národnostní, populační a rasové politice v protektorátu (kap. I/3).

Podkapitoly kapitol II-IV již svým mnohem kratším rozsahem odpovídají pojednávaným problémům mnohem adekvátněji, i když i jejich (až na výjimky) trochu enigmatické názvy opět předem neřeknou o vlastním obsahu téměř nic. II. kapitola Strategické plánování (s. 168-211) je tak věnována zejména „novým možnostem a úkolům“ s rasovou hygienou souvisejících oborů na přírodovědecké a filozofické fakultě NU v Praze (II/1), jejich „nové alianci“, tedy interdisciplinární spolupráci univerzitních představitelů v rámci nově založené Reinhard Heydrich Stiftung (II/2), respektive sociální psychologii prof. Hippia (II/3). III. kapitola Avantgarda rasy (s. 212-246) je věnována činnosti složek SS,

zejména Rasse- und Siedlungshauptamt, a jejich spolupráci s pražskými německými vědci v českých zemích, včetně těch nejbrisanějších politických akcí (mj. podíl na selekci lidických dětí). IV. kapitola Theorie rasy (s. 247-281) pod názvy svých podkapitol, které jsou citacemi názvů publikací, o kterých je v textu řeč, ukrývá vědeckou klasifikaci nejmladší generace protagonistů německé rasové hygieny a biologie se vztahem k českým zemím (mj. aplikace rasových principů v psychologii a forenzní medicíně).

Epilog je krátkým, ale výstižným shrnutím osudů exponentů rasových studií působících v protektorátu v posledních měsících války a po roce 1945, tedy převážně historií cynického odmítání zodpovědnosti a (ve většině případů) nepříliš problémového pokračování vědeckých kariér na nových akademických působištích v neúplně denacifikovaném Německu, respektive Rakousku.

Práce je mimořádně dobře pramenně fundována, autor prozkoumal velké množství archivních fondů jak v českých archivech (zejména fondy centrálních institucí uložených v Národním archivu), tak v německých archivech (Bundesarchiv). Seznam tištěných pramenů, především relevantních titulů z bibliografií zmiňovaných vědců, které prošly autorovi rukama, vydá na 40 stran, podobně jako seznam sekundární literatury (30 stran), především německé a anglické, starší i nejnovější. Z tohoto hlediska je práce zvládnuta suverénně po metodické i faktografické stránce.

Po formální stránce (kromě zmíněného členění kapitol a názvů) je možné vytknout jen málo (snad jen trochu nadbytečné užívání v češtině ještě stále neobvykle znějících cizích slov, např. „invollován“, na místě, kde existuje vhodný český ekvivalent). Mnohem menší než únosný je také počet jen drobnějších věcných chyb. Citelnější je absence jmenného rejstříku, při vyhledávání osob v textu ovšem práci alespoň trochu usnadňuje jejich podtržení.

Samostatnou kapitolou je unikátní obrazová příloha utříděná věcně v přímé souvislosti k jednotlivým kapitolám textu a mající charakter dalšího typu jedinečného pramene.

Práce rozhodně splňuje všechny předpoklady kladené na doktorskou práci, proto navrhuji její přijetí a obhájení pro udělení titulu PhD.

